

XV. ve XVI. Yüzyılda Bulgaristan Coğrafyasından İstanbul'a Yapılan Sürgünler ve İskân

Ayşe Kayapınar

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nin Rumeli istikametindeki fetihlerinin başlangıcından itibaren çeşitli sebeplerle "sürgün" politikası uygulanarak yeni alınan bölgelere yani Anadolu'dan yeni fethedilen Rumeli topraklarına nüfus nakledilmiştir.¹ Ancak yeni fethedilen Rumeli topraklarından da Anadolu'ya nüfus aktarıldığı görülmektedir. Aynı zamanda Balkanlar'da yeni fethedilen bir bölgeden daha önce alınmış başka bir Balkan bölgesine nüfus nakli yapıldığını kaynaklardan tespit edilebilmektedir. Anadolu-Rumeli çerçevesinde coğrafik anlamda sürgünlere bakıldığında bunların Anadolu-Rumeli, Rumeli-Anadolu istikametinde gerçekleştiği söylenebilir. İmparatorluk sınırları içerisinde nüfus hareketi olarak bakıldığında eski fethedilmiş bölgeden yeni fethedilmiş bölgeye veya yeni fethedilmişten eski alınan bölgeye doğru gerçekleştiği görülmektedir.

Osmanlı kaynaklarında nüfusun yer değiştirmesine dair birtakım ifadeler kullanılmaktadır. Hem Osmanlı kroniklerinde hem Osmanlı tahrir defterlerinde *sürmek*, *göndermek*, *getirmek*, *kondurmak*,

.....

1 Ö. L. Barkan, "Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. 13, No 1-4 (Ekim -Temmuz), s. 56-78.

şenletmek gibi fiillerle nüfusun bir yerden bir yere naklinden ve iskân edilmesinden söz edilmektedir. Anadolu'dan nakledilen özellikle Yörük taifesi için *sürgün* ya da *sürgünân* tabilerinin de kaynaklarda geçtiği görülmektedir. Osmanlı tahrir defterlerinde bir yerleşim biriminin nüfusunu kaybettiğini belirten başka terimlere de rastlanılmaktadır. Bunlar arasında *kırılmak*, *perakende olmak*, *hâli*, *viran*, *harab*, *müteferrik olmak*, *fırar etmek* gibi nüfusun herhangi bir şekilde bulunduğu yerleşim biriminden ayrılmasına işaret eden kavramları zikredebiliriz. Yine mezraların bir bölgede çoğalmasa bölgenin ıssızlaşmasına yol açtığı, mezraların köylere dönüşmesi de şenlenmeye işaret eder. Anadolu'da bilinen yerleşim birimlerinin adlarının Balkan coğrafyasında da yoğun bir şekilde görülmesi Anadolu'dan Balkanlara yapılan göç ve iskâna işaret etmektedir. *Aydınlı*, *Menteşelü*, *Saruhanlı*, *Germiyanlı*, *Karesilü*, *Hamitlü* gibi köy adları, özellikle Batı Anadolu Beyliklerinin topraklarından yaşanan göçlerin göstergesidir. Bu da nüfus hareketlerine işaret eden bir süreçtir. Zaman zaman baba ismi yerine şahıs isminin altında *Anadollu*, *Filibelü*, *Kırşehirli*, *Sofyalı*, *Şamlı*, *Dimaşki*, *Bigalı* gibi tanımlamalar, kişinin nereden geldiğini göstermektedir. Özellikle *Anadollu* tabiri Anadolu'dan Rumeli'ye yerleşen kişilere işaret etmektedir.² Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarına ait Mora'dan Podolya'ya ve Budin Sancağına uzanan bir coğrafyada tahrir defterlerinde göç eden, göçmen, muhacir manasında *prişeleç*, *pereseliç*, *doşelaç* veya *prihodıy* gibi Slavca terimlere rastlanılmakta ki bunlar da şehre veya köye dışarıdan gelip yerleşen ekseriyetle gayr-i müslim nüfusu ifade eden terimlerdir. Sırbistan coğrafyasında kullanılan terim *doşelaç* iken Bulgaristan coğrafyasında daha çok *prişeleç* (пришелец) kullanılmaktadır. *Pereseliç* ve *prihodıy* terimlerine ise daha çok Podolya bölgesinde rastlanılmaktadır. *Haymane*, *konar-göçer* şeklindeki ifadeler de belli bir mekanla sınırlı kalmayıp hareket halinde olan bir nüfusu ifade etmektedir. Buna 1454/55 tarihli Dimetoka civarında rastlanılan bir kayıt anlamlı bir örnek teşkil etmektedir. "Akçekoyunlu ki Anadolu'dan sürüb getürdüler. Ilıca'da yerleşüb kışın bunda kışlarlar yazın

.....

2 Emine Erdoğan Özünlü, "Tahrir Defterlerinde Gecen 'Anadollu (Anadolulu)' Tabiri Uzerine Bazi Dusunceler", International Journal of Central Asian Studies, c. 19 (2015), s. 125-138.

gayrı yere varurlar. Bunların ‘âdet-i haymân iki koyuna bir akçe beyliğe virürlermiş, ziyade kimesne nesne vermezlermiş.”³ Değirmen Deresi köyünün halkı da bu tarihte konar-göçer olarak nitelendirilerek “Karye-i Değirmen Deresi, göçer-konar raiyetmiş, hâssa-i zâ’im”⁴ şeklinde kaydedilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği üzere devlet/yönetim birimleri eliyle gerçekleştirilen sürgünler, fetihteki kadîmlik kriterine göre iki istikamette gerçekleşmiştir:

Yeni fethedilmiş bölgeden daha önce fethedilmiş bölgeye

1- Daha önce fethedilmiş bölgeden yeni fethedilmiş bölgeye

Sürgün istikametleri coğrafi bölge bakımından dört altbaşlık altında toplanabilir. Bunlar,

1. Anadolu-Rumeli

2. Rumeli-Anadolu

3. Rumeli-Rumeli

4. Anadolu-Anadolu

Osmanlı kaynaklarında belirtilen bu istikametlere dair çok sayıda örnek bulunabilir. Öncelikle yeni fethedilmiş bölgeden eski fethedilmiş bölgeye nüfus getirilmesine dair pek çok örnek verilebilir. Buna dair örnek Plevne bölgesinden gösterilebilir. Plevne, Hersek bölgesinden daha önce fethedilmiştir. Buna göre Mihaloğlu Gazi Ali Bey’in oğlu Mehmed ve Hızır Beyler, Plevne bölgesindeki boş bir arazinin şenlendirilmesi için nüfus nakletmişlerdir. Mehmed Bey, Hersek sancakbeyi olduğu tarihlerde Belay kalesini fethettikten sonra burada oturan 15 hane gayr-i müslim reayayı Plevne sınırında boş pınar başı olan bir yere nakledip yerleştirmiştir. Hızır Bey de Presada kalesini fethedince 10 haneyi beraberinde getirip aynı yere yerleştirmiş ve Tristenik-i Pınar Başu karyesi kurulmuştur.⁵ Mehmed Bey, akrabası Halil Voyvoda’ya dağlık ve harami durağı olan Raleva karyesi arazisini mülk olarak vermiş ve Bohod karyesinden

.....

3 Atatürk Kitaplığı, MC O.89, v. 48a.

4 Atatürk Kitaplığı, MC O.89, v. 18b.

5 TKGMA KK 559, v. 73v.

de Raleva arazisine nüfus naklederek Raleva karyesinin kurulmasını sağlamıştır.⁶ Süleyman Paşa, Gelibolu'da iki hisarı aldıktan sonra buradaki muhafızları Karesi Vilayeti'ne göndermiştir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethinden sonra Sırbistan, Arnavutluk ve Mora'dan nüfus getirttiği bilinmektedir. Barkan'ın ifadesine göre bu şekilde İstanbul civarında 180 kadar köy kurulduğu anlaşılmaktadır.⁷

Eski fethedilmiş bir bölgeden yeni bölgeye sürgün örneği olarak da Bulgaristan coğrafyasından İstanbul'a sürgünlerin gerçekleştirilip iskânının yapılmasıdır. Biliyoruz ki, 1453 yılında İstanbul'un fethinden sonra şehri şenletmek üzere Fatih Sultan Mehmet hem Anadolu'dan hem de Rumeli'den nüfus naklettirir.⁸ Kritovulos'un belirttiğine göre Fatih Sultan Mehmet, öncelikle İstanbul'un fethinden sonra şehirden ayrılan halkı yeniden getirmek üzere emirler çıkartmıştır. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet, fetihten önce veya sonra başka şehirlere taşınmış olan İstanbul'un sakinlerini geri getirmiştir. Getirilenler arasında Filibe şehrine yerleşmiş olanlar da vardı.⁹ Bunun dışında şehrin etrafındaki bütün yerleşmelere, bazen zorla da olsa Sırp, Macar ve Bulgar iskân ettiğini yine Kritovulos'un anlatımlarından öğrenmekteyiz.¹⁰ Barkan'ın ortakçı kullarla ilgili yaptığı çalışmasında kullandığı H. 904 (1498/1499) tarihli defterdeki kayıtlardan sürgün olarak İstanbul civarına yerleştirilenler, Yunanistan, Arnavutluk ve Makedonya'dan getirilmişlerdir.¹¹ Örneğin Makedonya'dan gelenlerin daha çok Prespa'dan sürgün edildikleri anlaşılmaktadır. Defterde kaydedilen kişinin adının üstünde "*An sürgünân-ı Prespa*" şeklinde kayıtlara rastlanmaktadır.¹²

.....

6 BOA, TT 382, s. 750, 759.

7 Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İktisat Fakültesi Mecmuası*, c. XIII (1951-52), s. 63.

8 H. İnalçık, "II. Mehmed", *MEB İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, s. 531.

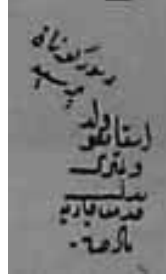
9 *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, çev. Ari Çokona, İstanbul 2012, s. 441.

10 *Kritovulos Tarihi 1451-1467*, çev. Ari Çokona, İstanbul 2012, s. 361.

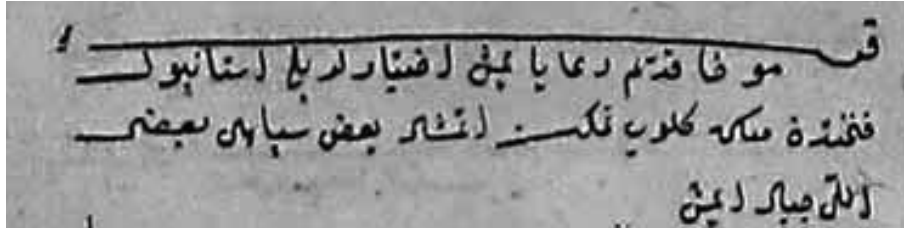
11 Ö. L. Barkan, XV ve XVI'ncı Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak İşçiliğinin Organizasyonu Şekilleri", *Türkiye'de Toprak Meselesi*, İstanbul 1980, s. 578-584.

12 MC_YZ_O0077, vk. 42a.

OSMANLI SANAYİSİNİ CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

Yine H. 904 (1498/1499) tarihli defterde geçen “Karye-i Moha. Kadîm re’âyâ imiş ihtiyârıyla İstanbul fethinden sonra gelüb temekkün itmişler. Ba’zı sipâhî, ba’zı elliciler imiş” şeklindeki kayıt, “İstanbul’un fethinden sonra” kavramının bu dönemde kullanıldığını göstermesi bakımından anlamlıdır.¹³

Sirem sürgünleri ile ilgili çalışmasında Feridun Emecen, Belgrad’dan getirilen şehirli nüfusun İstanbul’a yerleştirildiğini, çiftçi-köylü nüfusun ise Büyükdere-Tarabya sırtlarındaki Belgrad köyüne iskan edildiğini belirtir. Sirem’den sürgün edilen halk, Mal-kara-Evreşe civarındaki köylere Gelibolu Yarımadasının kuzeyine yerleştirildiklerini açıklar.¹⁴

İstanbul sürgünleri ile ilgili Balya Badra şehrine dair şu kayıt geçmektedir: “Gebrân-ı nefs-i Balya Badra mezkûrların ellerinde merhûm Sultan Mehmed’den ve Sultan Bayezid’den ve padişahımız e’azze allâhu ensârehu hazretlerinden ahkâm-ı şerîfleri vardır ki İstanbul’a sürülmekden ve oğulları yeniçeriliğe alınmakdan ve nefs-i Balaya Badra’dan hâric yere sürülmekden mu’af ve müsellemler olalar hiç aher kâinen min kâne mâni’ ve dâfi’ olub müdâhale kılmıya ve ta’arruz degürmeye eğer şöyle ki Balya Badra kalasının hıdmed edilmek ? gibi ve kal’aya mutte’allik meremmât gibi vâki’ olursa ihmâl

.....

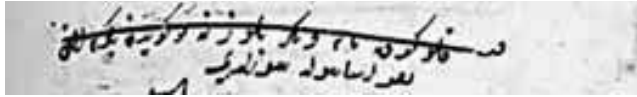
13 MC_YZ_O0077, vk. 108a.

14 Feridun Emecen, “XVI. Asrın Başlarında Bir Göçün Tarihçesi Gelibolu’da Sirem Sürgünleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, X (1990), s. 171.

ve musâhele eylemeyub yerine getüeler.”¹⁵ Buradan Balya Badra'nın Hristiyan ahalisinin fetihten sonra Balya Badra kalesine hizmet etmek karşılığında özel bir statüye tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. Bu statü çerçevesinde Balya Badralı Hristiyanlar, İstanbul başta olmak üzere Balya Badra dışında bulunan yerlere yapılacak olan sürgünlerden, oğulları da yeniçeriliğe alınmaktan muaf ve müsellemler tutulmuşlardır.¹⁶

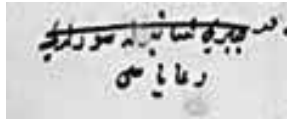
İstanbul'a yapılan sürgün örneklerine Rumeli sancaklarında tutulan XV. yüzyıl tahrir defterlerinde rastlamaktayız. Bu defterler, Rumeli'den zaman zaman İstanbul'a "sürülen" halktan da söz etmektedir. Buna dair Osmanlı tahrir defterlerinde bir takım açıklamalar yer almaktadır. Örneğin 1470 yılına ait bir tahrir defterinde Niğbolu'ya bağlı Kalugerova/Beluzine köyünden 26 kişiyi İstanbul'a sürüldüğünden bahsedilmektedir.¹⁷

“Karye-i Kalugerova, nâm-ı diğêr Beluzina. Bu köyden yirmi altu nefer İstanbul'a sürüldü.”

Yine aynı tarihte Niğbolu'ya bağlı Vraça vilayetindeki Çibri köyünün reayasının İstanbul'a sürüldüğü görülmektedir.¹⁸

“An karye-i Cibri, İstanbul'a sürüldü re'âyâsı”

1479 yılında Vidin livasına bağlı Belgrad (Belogradçik) nahiyesindeki İskumna köyünün sakinleri de İstanbul'a sürülmüştür.

.....

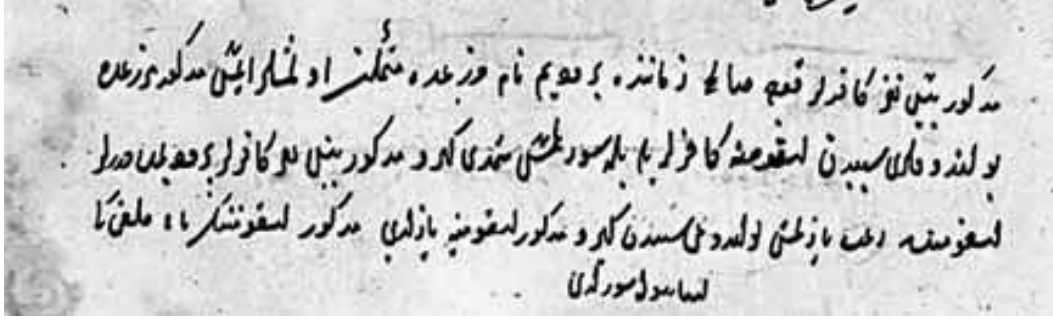
¹⁵ TT 80, s. 5; TT 367, s. 118; TT 607, s. 12.

¹⁶ Ayşe Kayapınar, “Osmanlı Döneminde Mora'da Bir Sahil Şehri: Balya Badra/Patra (1460-1715)”, *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, sayı 1 (2015), s. 78.

¹⁷ Sofya Milli Kütüphane, Oryantal Kısmı, OAK 45_29, v. 9b.

¹⁸ Sofya Milli Kütüphane, Oryantal Kısmı, OAK 45_29, v. 42b.

“Mezkûr beş nefer kâfirler Koca Salih zamânında Porodim nâm mezra'da mütemekkin olmuşlar imiş. Mezkûr mezra'da buldukları sebebden İskumna kâfirleri ile bile sürülmemiş şimdi giru mezkûr beş nefer kâfirler Porodimdedirler. İskumna'da ra'iyet yazılmış bulunduğu sebebden giru mezkûr İskumna'ya yazıldı. Mezkûr İskumna'nın bâki halkı İstanbul'a sürüldü.”¹⁹

İstanbul'a dair XV. ve XVI. yüzyıla ait üç Osmanlı tahrir defterlerinde geçen Yahudi ve Ermeni nüfusunun kayıtlarında belirtilen cemaat isimlerinden bu kişilerin nereden geldikleri anlaşılmaktadır. İstanbul'a gelen Yahudi veya Ermenilerin Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden geldikleri görüldüğü gibi Rumeli'nin veya Balkanlar'ın da değişik şehirlerinden göç ettirildikleri anlaşılmaktadır. Bahsedilen bu üç defterden birincisi 1455 tarihlidir ve Halil İnalçık tarafından tıpkıbasımı, İngilizce tercümesi ve değerlendirmesi ile beraber yayımlanmıştır.²⁰ Diğer iki defter, *TT 210* ve *TT 240* olup her ikisi de Kanuni Sultan Süleyman dönemine aittir. Bu iki defterin tarihleri şöyledir: *TT 210* numaralı defter, H. 947 (M. 1540/1541) tarihli iken, *TT 240* numaralı defter, H. 952 (M. 1545/1546) tarihlidir.²¹

Öncelikle 1455 tarihli defteri ele alalım. Bu defterde Sofya, Yanbolu, Lofça ve Filibe gibi, bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan şehirlerden Yahudilerin geldiği belirtilmektedir. Balat, Edirne Kapı, Sofyan ve Top Yıkdığı mahallelerine toplam 47 Yahudi'nin geldiği anlaşılmaktadır. Balat mahallesi sakinlerinden ayakkabı tamircisi

.....

19 Sofya Milli Kütüphane, Oryantal Kısmı, Vd 110_10, v. 19a.

20 Halil İnalçık, *The Survey of İstanbul 1455*, İstanbul 2012.

21 BOA, *TT 210*, s. 1; BOA, *TT 240*, s. 1.

Bigalı Halil'in evine Sofyalı Yahudi Mordehay yerleşmiştir.²² Edirne Kapı (Bab-ı Edirne) mahallesinde Yanbolu'dan gelen Şeref vefat etmiş, ancak evinde başka biriyle evlenen eşi oturmaktadır.²³ Sofyan mahallesinde 10 Yahudi Lofça'dan ve 2 Yahudi Niğbolu'dan gelmiştir.²⁴ Top Yıkıldığı mahallesinde bu tarihlerde Filibe'den gelmiş 33 Yahudi yaşamaktadır. Dolayısıyla 1455 tarihinde İstanbul'a yerleşen Yahudiler arasında bugün Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Yanbolu, Lofça, Niğbolu, Sofya ve Filibe'den gelenler vardır.²⁵ 1540/41 tarihli *TT 210* numaralı defterin kayıtlara göre ise İstanbul'da yaşayan Yahudi cemaatleri arasında Niğbolu, Sofya, Pravadi, Çernovi, Tırnova, Lofça, Vidin, Filibe, Yanbolu gibi şehirlerden gelen Yahudi cemaatleri bulunmaktadır. Yine Bulgaristan coğrafyasında yer alan Keligra'dan gelen Rum nüfus ile Niğbolu'dan Hıristiyan muhtemelen Bulgar kökenli Kalafatçı cemaatinin İstanbul'a iskân edildiği görülmektedir.²⁶ Niğbolu kalafatçıları cemaatinin hemen altında "*Mahalle-i Ohri*"nin kaydı da İstanbul'a Makedonya'dan yapılan yerleşimleri akla getirmektedir. Kaldı ki Yahudi cemaatlerden de yine aynı bölgeden gelen Üsküp, Ostrofçe, Ohri ve Prilepe'den gelenler vardır. Ayrıca bugünkü Yunanistan coğrafyasından Selanik, Dime-toka vs. gibi yerlerden getirilip iskân edilen Yahudi cemaatleri de dikkat çekmektedir.²⁷

1545/1546 tarihli *TT 240* numaralı defterde yine İstanbul'da ikamet eden ve Bulgaristan coğrafyasında yer alan Niğbolu, Sofya, Pravadi, Çernovi, Tırnova, Lofça, Vidin, Filibe, Yanbolu gibi şehirlerden gelmiş olan Yahudiler kaydedilmektedir. Ancak kişi adları incelendiğinde *TT 210* ile *TT 240* arasında farklılar vardır. *TT 240* numaralı defterde de Niğbolu'dan gelen kalafatçı cemaatine rastlamaktayız ki bu kişiler, *TT 210*'dakilerle aynı oldukları anlaşılmaktadır.²⁸ Ancak sayısal verilerde değişiklikler var. *TT 210* ile *TT 240*'ın

.....

22 Halil İncılık, *The Survey of İstanbul 1455*, İstanbul 2012, s. 310.

23 İncılık, *a.g.e.*, s. 311.

24 İncılık, *a.g.e.*, s. 325-327.

25 İncılık, *a.g.e.*, s. 327-335.

26 BOA, *TT 210*, s. 15, 22, 56, 63, 64, 65, 70.

27 BOA, *TT 210*, s. 22, 48,

28 BOA, *TT 210*, s. 15; BOA, *TT 240*, s. 79.

OSMANLI SANAYİSİNİ CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

verilerini karşılaştırdığımız zaman Pravadi Yahudi Cemaatinde kayıtlı kişi sayısı 11'den 12'ye yükselmiştir. Ayrıca bir açıklama ilave edilerek “*Cemâ'at-i Yahudiyân-ı Pravadi, 'an cemâ'at-i Karayi*”²⁹ şeklinde kaydedilmiştir. Çernovi Yahudi cemaatinin sayısı ise 32'den 30'a inmiştir. Tırnova Yahudi cemaatinde kayıtlı kişi sayısı 13'den 15'e yükselmiştir. Niğbolu cemaatinde 83'den 81'e düşüş var. Lofça cemaati sayı bakımından 26'dan 24'e inmiştir. Vidin cemaati 7'den 9'a çıkmıştır. Filibe cemaati 33'den 35 olmuştur. Yanbolu cemaati ise 12'den 7'ye düşmüştür. Sofya Yahudi cemaatinin sayısı değişmemiştir. Ayrıca Niğbolu kalafatçılarının sayısı da değişmemiştir.³⁰

Tablo 1: Bulgaristan Coğrafyasında 1540-1545 Yılları Arasında İstanbul'a Yerleştirilen Yahudi Cemaatleri

CEMÂ'AT ADI	TT 210 H. 947 (1540/1541)	Rum veya Kalafatçı	Yahudi	TT 240 H. 952 (1545/1546)	Rum veya Kalafatçı	Yahudi
Kaligra	19	Rum	-	20	Rum	X
Niğbolu	2	Kalafatçı	-	2	Kalafatçı	X
Sofya	2	-	X	2	-	X
Pravadi	11	-	X	12	-	X
Çernovi	32	-	X	30	-	X
Tırnovi	13	-	X	15	-	X
Niğbolu	83	-	X	81	-	X
Lofça	26	-	X	24	-	X
Vidin	7	-	X	9	-	X
Filibe	33	-	X	35	-	X
Yanbolu	12	-	X	7	-	X
Toplam	240	21	219	237	22	215

.....

29 Karay Türkleri ya da Karay Yahudilerinin kökeni Hazar Türklerine dayandığı ve Yahudiliğin Karaî mezhebini benimsedikleri kabul edilmektedir. Bk. Durmuş Arık, “Türk Yahudiler: Kırım Karâileri”, *Dinî Araştırmalar*, c. 7/Sayı 21 (2005) s. 27-49; Aynı yazar, “Karaylar ve Türkiye'deki Karay Cemaati Üzerine”, *Bütün Yönleriyle Yahudilik (Uluslararası Sempozyum 18-19 Şubat 2012)*, Ankara 2012, s. 129-148.

30 BOA, TT 240, s. 21, 28.

Tabloyu incelediğimizde Yahudi cemaatinin 5 yılda sadece 219'dan 215'e olmak üzere sadece 4 kişi ile azalmıştır.

Nüfus hareketliliği bakımından Rumeli-Anadolu/Anadolu-Rumeli gelgitleri ile ilgili bir hususa daha değinmek gerekir. Yaptığımız araştırma çerçevesinde Bulgaristan coğrafyasından İstanbul'a gelenler olduğu gibi, çeşitli vesilelerle İstanbul'dan Bulgaristan coğrafyasına yerleşenler de görülmektedir. Hatta Yahudi nüfusunun İstanbul ile Rumeli şehirleri arasında sürekli bir hareketlilik içinde olduğunu söyleyebiliriz. 1515/1516 tarihli bir Niğbolu mufassal defterinde Niğbolu merkezle ilgili şu kayıt geçmektedir: “An Yahudiyân, mezkûrîn ki İstanbul'dan gelüb bunda olub ticaret iderler. Asılda İstanbul Yahudilerinden imiş icazet ile gelüb giderler imiş, ve âmânların anda eda iderler imiş” cümlesinden Niğbolu'da yaşayıp vergilerini İstanbul'da ödedikleri ortaya çıkmaktadır. Benzer bir kayıt yine Niğbolu'nun Rahova kenti için de geçerlidir. “*Yahudiyân-ı nefş-i Rahova. İstanbul'da dahi virürüz dirler.*” Yani vergilerini ayrıca İstanbul'da verdiklerini beyan etmektedirler.³¹

Bulgaristan coğrafyasından hem Hıristiyan (Bulgar, Ermeni) hem de Yahudi cemaati İstanbul'a XV. ve XVI. yüzyıllarda getirtildikleri görülmektedir. Bunlar, şehrin ve civarındaki değişik mahallelere yerleştirilmişler ve İstanbul'un şenlendirilmesine katkıda bulunmuşlardır. İstanbul'dan da çeşitli vesilelerle Rumeli'nin değişik bölgelerine gidilmiştir. Tuna bölgesinde mültezim olan kişilerin Edirne ve İstanbul kökenli Rum, Yahudi ve hatta Ermeni asıllı kimseler oldukları görülmektedir. Bu durumda İstanbul ile Rumeli bölgeleri nüfus alışverişi içerisinde oldukları söylenebilir.

.....

31 *MAD 11*, poz 69, 80.

OSMANLI SANAYİSİNİ CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

Harita 1: Bulgaristan Coğrafyasında İstanbul'a Nüfus Nakli

EK

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 15

Mahalle-i Kaligra

Manoyliç Hayat 48, Todoro damad-i Kiryaki 48, Manol Sa-
bunçar Todoro 48, Todoro Kosta Rando 48, Todoro Hrisodi Korko-
dil 48

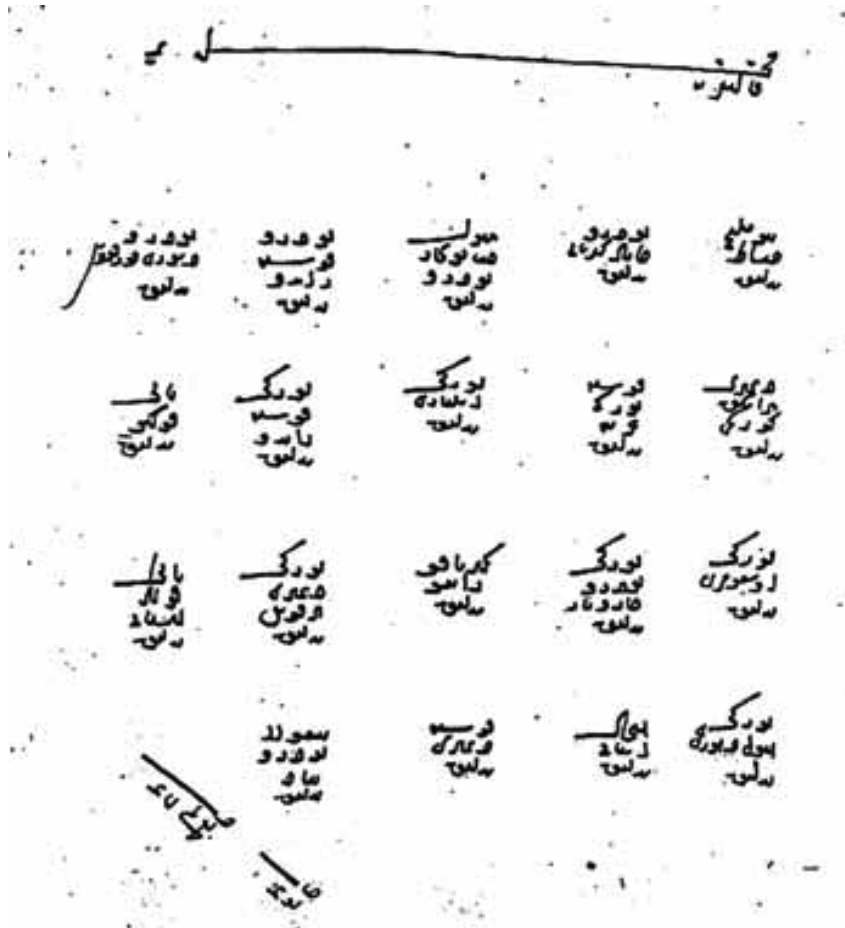
Dimitri Paraskef Kürekçi 48, Kosta Yorgi Çerniye 48, Yorgi
İslikari? 48, Yorgi Kosta Pando 48, Yanni Kokino 48

Yorgi Uskumru 48, Yorgi Todoro hârûnâr? 48, Kiryako Rayko
48, Yorgi Dimitri Prekovil 48, Yanni Koliger İstani 48

Yorgi Manol Demircu 48, Mihâl İstani 48, Kosta Dimitri 48,
Nikola Todoro Üstad? 48

Hâne 19

Cizye 912

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 22

Kalafatçıyân-ı Niğbolu

Kosta Dimitri 48, Todor Dimitri 48

Hâne 2

Cizye 96

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 56

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Sofya

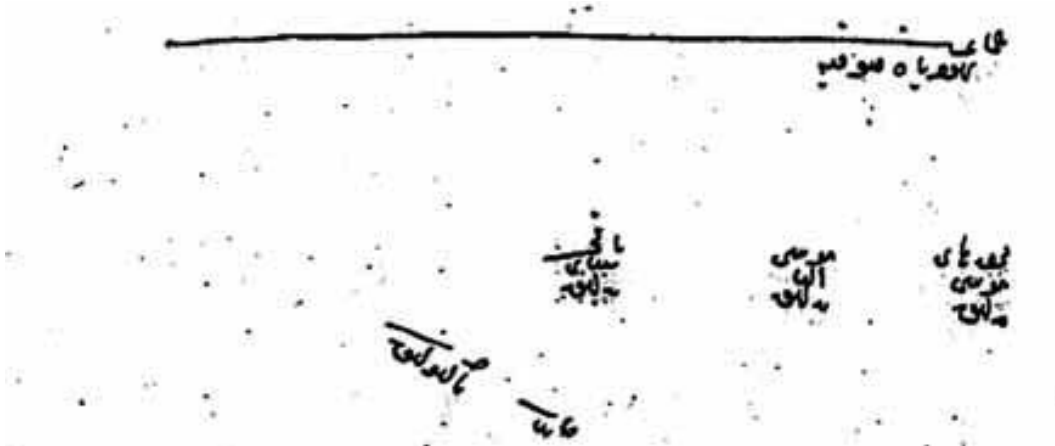
Mordehay Musa 48

Musa Elya 48

Yani Şabatay 48

Hâne 3

Cizye 144

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 63

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Pravadi

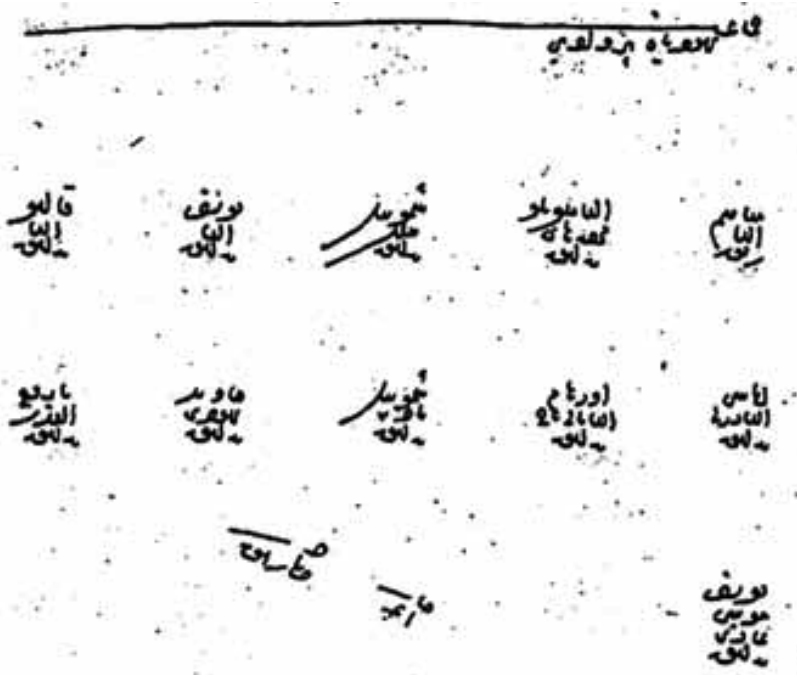
Menahim Elya 96, Elyamelopula Mordehay 48, Samuil Bilal? 48, Yosef Elya 48, Kalyo Elya 48

Limasi Elyaderli 48, Abraham Elyanibah 48, Samuil Bahriye? 48, David Yahudi 48, Baruh Alkazar 48

Yosef Musa Gazi 48

Hâne 11

Cizye 576

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 63

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Çernovi

Kalyo Yakob 96, Yani Musa Efrahim 96, Gerson Şabatay 48, Elya Edoniye? 48, Yakob Kalyo 48

Papa Samuil 48, Salasa? İshak 48, Abraham Yakob 48, Sükref? Yakob 48, Sava Musa 48

Merdi Baho 48, İshak Salihye 48, Samuil Salihye 48, Yakob Bayram 48, Kaludi Mordehay 48

OSMANLI SANAYİSİNİ CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

Şumerye Musa 48, Şabatay Şumerye 48, Bayram Elya Efra-
him 48, Cagay Musa 48, Baba Yahudi 48

Abraham Elya Akvaye 48, Bayram Yanni 48, Şumerye Samuil
48, İshak Kalu 48, Şabatay Salihye 48

Musa Yosef 48, David Gerson 48, Musa Elya 48, Şabatay Yani
48, Musa Mordehay 48

Yani Musa 48 David Yasara 48

Hâne 32

Cizye 1632

Cizye 1632				
Şumerye Musa	Şabatay Şumerye	Bayram Elya Efrahim	Cagay Musa	Baba Yahudi
Abraham Elya Akvaye	Bayram Yanni	Şumerye Samuil	İshak Kalu	Şabatay Salihye
Musa Yosef	David Gerson	Musa Elya	Şabatay Yani	Musa Mordehay
Yani Musa	David Yasara			

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 64

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Tırnovi

Samuil Yosef 96, Samuil Kalyo 48, Trano Alkazar 48, Mordehay İshak 48, Menatiya Alkazar 48

Şumerye Kalyo 48, Menahim Yosef 48, Yani Yahuda 48, Yosef Yahudi 48, Yahudi Kalyo 48

Yahudi Çelebi Paşa 48, Trano Laro 48, Yahudi Menasi 48, Yarsara Samuil 48, Yosef Musa 48

Yakob Samuil 48, İshak Polirovine? 48, Elyakim İshak 48

Hâne 18

Cizye 696?

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 64

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Niğbolu

Yosef Ekşalom 192, Solomon 192, Simail Samuil 96, Mordehay Alkazar 48, Abraham Mordehay 48

İshak Yanko 96, Yahudi Gavra 96, Yani Yakob 96, Gerson Musa 96, İsmail Elyakim 96;

Avşiyay Musa 96, Yani Bayır Yahudi 96, Abrahma Şabatay 48, Solomon Barliyo? 48, Şabatay Gavra kovaç 48;

Papa Elya Konan 48, Yahya Anastas 48, Yakob Brato 48, Mordehay Musa 48, Yosef Avraham 48;

Haim Marlyo 48, Bayram Yakob 48, Solomon Yakob 48, Tato Musa Nesim 48, Elyakim Eşkenas 48;

Aşkiya Yakob 48, Yani Borim 48, Yakob Elya 48, Aslan Menasi 48, Rabbah Aslan 48;

Menahim Yanko 48, Şabatay Yahudi Mordehay 48, Yahudi Gerson 48, Yahudi Pasban? 48, Elyamin Pasban 48;

Mihail Şabatay 48, Elyameno Abraham 48, Eli Elya Musa 48, Davud Moreh 48, Sisaf Yani 48;

Mordehay Elyanarda Sarucah? 48, Solomon Yosfe Abdi 48, Yahudi Musa Sarucah? 48, Saliil Yani Sisaf 48, David İshak 48;

Yasara Avraham 48, Aviko Paşa 48, Anastas Elya 48, Gozamiluri Yahudi 48, Kersın Yasara 48;

Kometno Yosef 48, Aşkiya Musa 48, Elya Baba Donahir?48, Mordehay Esisaltun? 48, Alkazar Musa 48;

Şabatay Yakob 48, Filuri Yakob 48, Yakob Yahya 48, Brato İshak Alkazar 48, Kalyo Alkazar 48;

Şamuil David 48, Yosef Elya 48, Avraham Yakob 48, Elya İshak 48, Elya Kehmara? 48;

Yani Mordehay 48, Elya Yakob 48, Alkazar Babamerye? 48, Alkazar Mordehya 48, David Yosef 48;

Ruve Yahudi 48, İshak Yahya 48, Elya Haim 48, Musa Mordehay 48, Şabatay Kerson 48;

Şamuil İsmail 48, Haim Elya 48, Abraham İshak 48, Abraham Mordehay 48, Yahudi Şabatay 48;

Alkazar Şabatay 48, Solomon İshak 3, Elya Gerson 48;

Hâne 83

Cizye 4656

قائمة سجون

ابراهيم بن اسحاق	محمد بن عيسى	عيسى بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق
اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق	اسماعيل بن اسحاق

OSMANLI SANAYISINI CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي
عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي	عبدالله بن علي

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 65

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Lofça

Yahudi Ruva 96, Yahudi Elyaslavo 96, Elya David 48, İshak Gavarail 48, İstimad Sülemun 48;

Musa Simoye 48, Bayram Yahudi 48, Alkazar Ruven 48, Alkazar Şabatay 48, Elya Kaludi 48;

Abraham Ruven 48, Simoye Ruven 48, Musa Elya 48, Elyamin? Musa 48, Tomino? Şabatay 48;

Yosef Vitaç 48, Şamuil Yahuda 48, İlaypulo Kalyo 48, Elya İsyak 48, Simoye Gana 48;

Musa Yani 48, Şamuil Yahya 48, Şabatay İshak 48, İshak Alkazar 48, Kalyo Yahudi 48, Abraham Simoye 48

Hâne 26

Cizye 1344

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 65

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Vidin

Alkazar Elyapulo 48, Elkadi Haim 48, Zanta İshak 48, İshak Yani 48, Simoye Yani 48;

Elya Alkazar 48, Yanko Menahim 48

Hâne 7

Cizye 336

TT 210 H. 947 (1540/1541), sayfa 65

Cemâ't-i Yahudiyân-ı Filibe

Yahudi Mordehay 96, Mordehay Avraham 96, İshak Samuil 96, İbrahim Elyapulo 48, Aksalom Baruh 48;

Yosef Aksalom 48, Yahudi Gerson 48, David Yahudi 48, Yogi? Musa 48, Samuil Yanko Aşkıya 48;

Mordehay Yanko Aşkıya 48, Yani Pamir 48, Elya Alkazar 48, Şabatay Musa 48, Musa Solomon 48;

İstimad İshak 48, Lazo Yanko Aşkıya, İshak Samuil 48, Gerson Samuil 48, Gavra Mordehay 48;

Yahudi Mordehay 48, Musa Elya 48, Şalom Aşkıya 48, Şamuil İshak 48, Simo Aşkıya 48;

Şabatay Abraham 48, Mordehay Yahudi 48, İshak Samuil 48, Bedisa? İshak 48, Elya İshak Baba 48;

Baba Yahuda 48, Haim Avraham 48, Yani Samuil 48, Yahuda İshak 48, Muhimmat Mordehay 48;

Gerson Yahudi 48, Musa David 48, Şabatay Salihıye 48

Hâne 38

Cizye 1968

قائمة
المندوبين

مندوب البحرين	مندوب القطر	مندوب الكويت	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين
مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين	مندوب البحرين

OSMANLI SANAYİSİNİ CANLANDIRMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK:
YEDİKULE YÜN VE PAMUK İPLİĞİ FABRİKASI

Cemâ'at-i Yahudiyân-ı Yanbolu

Toni Elyakim 96, Elyakim Garavail 48, Şabatay Memet 48,
Şabatay Yakob 48, Elya Memet 48;

Eftalyot Yahudi 48, Avsay Solomon 48, Yosef Toya 48, Musa
Yahudi 48, Musa Mordehay 48;

Mordehay Samuil 48, İsa Elya 48

Hâne 12

Cizye 624

